

PEKKA SAURI

A portrait of Pekka Sauri, a middle-aged man with grey hair and glasses, wearing a dark blue shirt. He is sitting in a wooden chair, leaning forward with his arms resting on the chair's frame. The background is a soft, out-of-focus green.

**Mielenrauha
levottomassa
maailmassa**

MINERVA

Mielenrauha levottomassa maailmassa

PEKKA SAURI

**Mielenrauha
levottomassa
maailmassa**

minerva

MINERVA KUSTANNUS

HELSINKI

Kirjoittaja on saanut avustusta Suomen tietokirjailijat ry:ltä.

© Pekka Sauri ja Minerva Kustannus, 2023.

Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Kansi: Tilla Larkiala/ Taittopalvelu Yliveto Oy

Kannen kuva: Damien Hayes

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-920-6

Painettu EU:ssa

Johannalle

SISÄLLYS

I	Miten tästä kaikesta selvitään?	9
II	Kommunikaatio, mielenterveys ja demokratia	31
III	Ihmismieli kriisissä	43
IV	Elämä kommunikaationa	59
V	Syrjäyttääkö tekoäly ihmisen?	83
VI	Kahville robotin kanssa	109
VII	Realistiseen optimismiin	119
VIII	Demokratian tulevaisuus	135
IX	Sosiaalisen median uhka ja mahdollisuus	173
X	Yölinjalla häpeää vastaan	191
XI	Maailman onnellisin maa	209
XII	Miten ihmisen pitäisi elää?	219
XIII	Yksinäisen miehen juna	231
XIV	Sivilisaatio voittaa	243
	Kirjallisuutta	262
	Soundtrack	263

|

MITEN TÄSTÄ
KAIKESTA
SELVITÄÄN?

Kuuban kriisin aikaan lokakuussa 1962 Pena tuli syysshämärissä vastaan rauta-aidan vierellä ja sanoi painokkaasti: ”Nyt tulee sota.” Sillä oli sininen Suomi-verryttelypuku päällä, valkoiset osat näyttivät hohtavan luonnotonta valoa. Ammattikoulun päärakennus häämötti taustalla kuin vuorensinä. Kun Pena oli lähtenyt kotiin, taivaalle nousi jokin valtava ja musta, se pimeni ja tuli suunnattomana kohti. Lähdin inahtaen juoksemaan pallokentän yli. Jonkin Lahdensivuntien talon ikkunassa räsähti kipinä sade. Kaikki alkoi kaatua päälle, oli tulossa sota, tästä se alkoi, kaukaa kuului kimmakka laukauksen ääni ja ihmisen kiljuntaa. Huusin käheänä isää ja äitiä, juoksin hiessä portaat ylös. Kun sain oven takanani kiinni, isä nosti päätään pasianssista ja katsoi otsa pystykurtussa kuin olisin keskeyttänyt jotakin tärkeää. Tupakasta lähti ohut savukiehkura huoneeseen.

– Onko läksyt tehty, isä kysyi.

*

Miten tästä kaikesta selvitään?

Tämä kirja kumpusi siitä ahdistuksesta ja levottomuudesta, maailmantuskasta, joka oli vähin erin ja

vuosien mittaan kasautunut mieleni pinnan alle globaalien kriisien seuratessa toisiaan: ilmastonmuutos, koronapandemia ja lopulta Venäjän hyökkäys Ukrainaan, joka on tätä kirjoittaessani edelleen meneillään yhtä brutaalina ja järjettömänä kuin ennustamattomakin. Kuvaavaa on, että elinikäisenä uutisaddiktina olen ensi kertaa elämässäni pahimpina päivinä vaiennut radion uutislähetysten, kun en ole kyennyt ottamaan vastaan enää yhtä ainoaa ahdistavaa uutista.

Oletan, etten ole näitten ahdistusteni kanssa yksin.

*

Olen yrittänyt miettiä, mikä ihmiskunnan ja sivilisaation tulevaisuutta uhkaavissa kriiseissä nimenomaan ja eniten järkyttää mielenrauhaani.

Ehkä ahdistukseni syy on viime kädessä pelko siitä, että Maa-planeetan kriisit eivät lopultakaan – kaiken vuosituhantisen edistyksen ja kehityksen jälkeen – ole viisaan ihmisen hallinnassa. Ukrainan sodassa Butšan joukkohaudat, siviilikohteiden pommittaminen ja lasten kaappaaminen ovat jo tarpeeksi järkyttäviä tapahtumia, mutta maailmanjärjestyksen järkkäminen taas kerran sen jälkeen, kun toisen maailmansodan hirveydet saivat ihmiskunnan vannomaan, ettei koskaan enää, on järkyttävää vielä syvemmältä kouraisevassa mielessä.

*

Ilmastonmuutos ja koronapandemia olivat sentään tahattomia kriisejä, vaikka ihmisen toiminnan välittömästi tai välillisesti aiheuttamia olivatkin. Ne eivät kuitenkaan olleet ihmisen toiminnan tietoisesti valittuja tavoitteita, vaan sen suunnittelemattomia ja ennustamattomia seurauksia – oheisvahinkoja. Ehkä niiden syntyä voidaan kutsua tiedostamattomaksi siinä mielessä, että teknologisesta edistyksestä saadut tai kuvitellut hyödyt työnsivät tietoisuudesta pois mahdolliset riskit ja uhat. Ihmisellä nyt näyttää olevan sellainen taipumus.

*

Venäjän hyökkäys Ukrainaan sitä vastoin oli tietoinen kansainvälisten sääntöjen, sopimusten ja toimintatapojen rikkominen, ja se järkytti aivan erityisellä tavalla. Siitä huolimatta, että planeetta on käynyt yhä pienemmäksi ja ihmiskunnan keskinäisriippuvuus yhä vahvemmaksi, joku häikäilemätön autokraatti katsoo – vedoten joihinkin historiallisiin uskomuksiin ja myytteihin – oikeudekseen aloittaa hyökkäyssota vastoin kaikkia kansainvälisiä sopimuksia.

Tietenkin se, että tämä tapahtuu Euroopassa, tekee tilanteen erityisen järkyttäväksi ja uhkaavaksi. Oikein tai väärin, lähellä tapahtuvat kriisit tapaavat järkyttää

enemmän kuin kaukana tapahtuvat. Ihmisellä näyttää olevan sellainenkin taipumus.

*

Olen jo nähnyt sen verran tätä elämää, etten enää pelkää omasta puolestani. Minun henkilökohtaisella tulevaisuudellani ei ole enää niin suurta väliä. Aika pian vapautan aineellisen tomumajani iäiseen kiertoon, ja sen mukana katoavat myös tietoisuuteni ja minuuteni. Niin se on menevä, ja niin sen pitää mennä. Ahdistukseni ja pelkoni liittyvät tulevien sukupolvien tulevaisuuteen, ehkä vielä kirpaisevammin lastenlasten kuin aikuisten lasten, joilla toivottavasti on valmiudet vastata omista tekemisistään ja tekemättä jättämisistään.

*

Tähän ahdistukseen liittyy vuorostaan yhtä epämääräinen kuin tuskallinenkin kokemus omasta epäonnistumisesta ja riittämättömyydestä ja niistä väistämättä seuraavasta syyllisyydestä.

Lapsenlapset voivat minä hetkenä hyvänsä tivata, mitä tarkkaan ottaen olen yrittänyt tehdä heidän tulevaisuutensa turvaamisen eteen. En ole vielä keksinyt vastausta, joka ei kuulostaisi vaivautuneelta selittelyltä. Kaikki ylevät pyrkimykseni ja mahtipontiset puheeni puolen vuosisadan varrelta ovat osoittautuneet joutavaksi ja

piinallisimmillaan omahyväiseksi performanssiksi. Nyt ne palauttavat tuijotukseni tyhjin silmin kuin peilistä.

*

En siis kirjoita tätä kirjaa varsinaisesti omaksi pelastuksekseni. Ajattelen lapsia vaeltamassa kouluun pieni reppu selässä ja nuoria miettimässä opiskelupaikan valintaa ja tulevaa toimeentuloaan. He sitä tulevaisuuden-uskoa tarvitsevat. Heille haluaisin sanoa jotakin, joka on samalla kertaa sekä rohkaisevaa että rehellistä. Näiden adjektiivien yhdistäminen ei ole aivan yksinkertaista.

*

Huomaan ahdistuvani myös demokratian tulevaisuuden puolesta – että kansanvalta häviää sodan autokratiaa ja diktatuuria vastaan ja samalla valoisa tulevaisuus häviää pimeälle menneisyydelle. Sivilisaatio ottaa draamaattisen taka-askeleen, eikä ole mitenkään varmaa, että eteneminen kohti parempaa elämää enää koskaan pääsee jatkumaan.

Huoleni demokratian tulevaisuudesta on, kuten tavaan sanoa, eskaloitunut Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Teoreettinen huoli on muuttunut raa'an konkreettiseksi. On käynyt armottoman selväksi, että pyrkimykset minkäänlaiseen tasavertaiseen dialogiin Venäjän kanssa

ovat olleet paitsi hyväuskoista sinisilmäisyyttä ja hyödyllistä hölmöyttä, myös täydellistä väärinkäsitystä imperialistisen ja aggressiivisen ex-suurvallan pyrkimyksistä. Sveitsiin asettunut venäläinen kirjailija Mihail Šiškin kiteyttää tämän läntisen väärinkäsityksen: ei pidä kuunnella mitä Venäjä sanoo, vaan katsoa mitä se tekee. Hyökkääjän sanoilla ei ole muuta tarkoitusta kuin valehtelu ja hämmennyksen aikaansaaminen, jotta omia tavoitteita saadaan edistetyksi.

*

Mielenrauhan säilyttäminen levottomassa maailmassa on kahden rintaman taistelua. Toisella puolen vaanii ahdistus ja pelko ja toisella puolen turtumus.

Kriiseihin nimittäin myös tottuu. Se on aivan luonnollista. Mieli pyrkii jääräpäisesti kohti normaalia arkea, ja raaka sotakin muuttuu pikkuhiljaa rasittavaksi, mutta normaaliksi asiintilaksi. Elämän pitää jatkua. Tämä on salakavalaa, sillä mitä kamalimmat hirmuteot saattavat vähitellen muuttua tavanomaiseksi uutisvirraksi tai suorastaan ajautua uutisvirran ulkopuolelle. Uusi kriisi myös hautaa entiset kriisit alleen.

*

Globaalit kriisit tulevat ja menevät. Ei ole kauan siitä, kun islamistinen terrorismi herätti pelkoa ja kauhua

läntisessä maailmassa. Syyskuun 11. päivä ja Pariisin ja Brysselin terrori-iskut järkyttivät mielenrauhaa aikoinaan syvästi. Tänään terrorismi on häipynyt tietoisuuden taustalle uusien uhkien tieltä. Joskus aiempina vuosikymmeninä ydinaseet olivat vakava uhka ihmisen tulevaisuudelle. Ydinaseiden uhka heijastui myös ydinvoiman kannatukseen energiantuotantomenetelmänä. Tässä koen piston omassakin tunnossani.

*

Nämä pelot näyttävät tänä päivänä enemmän tai vähemmän muinaisilta, vaikkeivät ydinaseisiin ja ydinvoimaan liittyvät riskit ole maailmasta mihinkään kadonneet. Ne ovat vain jääneet uusien uhkien ja pelkojen varjoon. Kansainvälisen terrorismin pelko tuntuu kaukaiselta, kun koronapandemia ja Ukrainan sota ovat pudottaneet myös ilmastonmuutoksen alemmaksi huolten tärkeysjärjestyksessä. Tämä ei tietenkään kerro yhtään mitään näiden uhkien tosiasiallisesta merkityksestä.

*

Levottomalla maailmalla viitataan tässä ulkoisiin, ihmisen yksityisistä mielentiloista riippumattomiin voimiin ja tapahtumiin. Ulkoiset ja sisäiset voimat ja tapahtumat tietenkin sekoittuvat toisiinsa, eikä niitä voi selvärajaisesti toisistaan erottaa. Mutta yksinkertaisuuden

vuoksi määrittelen levottoman maailman nyt näin. Se on kaikkea sitä, mikä tapahtuu minuutemme ulkopuolella. Joskus olisin ehkä määritellyt, että se on sitä, mikä tapahtuu meistä riippumatta, mutta rajattomassa ja keskinäisriippuvaisessa maailmassa kaikki riippuu yhä vastaansanomattomammin kaikesta ja kaikista.

*

Yritän tässä kirjassa etsiä jotakin huojennusta näihin pelkoihin ja ahdistuksiin, niin välittömiin kuin elämänkatsomuksellisiin. Kuinka on mahdollista, että Homo sapiens kaikessa viisauudessaan tai ainakin älykkydessään ei ole vielä kukaan onnistunut ratkaisemaan ihmiskunnan tulevaisuutta varjostavia, koko planeettaa koskevia ongelmia? Ja kun kerran näin aivan ilmeisesti on, mistä suunnasta ratkaisua pitäisi nyt hakea? Mitä aineksia on tarjolla kaoottiselta ja arvaamattomalta näyttävän tulevaisuuden saamiseksi hallintaan?

*

Minusta on alkanut näyttää, että vastausta ei löydy pelkästään uusien faktojen kasaamisesta entisten päälle tai riittämättömiksi osoittautuneiden teorioiden – faktojen selitysmallien – korvaamisesta paremmilla. Aavistan, että edessä on suorastaan todellisuuden ymmärtämisen tavan ja olemassa olevan tiedon järjestämisen eli

paradigman muutos. Tätä muutosta tai murrosta koetan luonnostella näkyviin osittain järkiperustein ja osittain haparoivan intuition varassa.

*

Jottei kärsimättömän lukijan tarvitse rientää tuonne viimeisille sivuille katsomaan loppuratkaisua, teen suuren juonipaljastuksen heti alkajaisiksi.

Loppuratkaisu on tämä: ihmiskunnan tulevaisuutta ei enää voida laskea tiedon ja teknologian jatkuvan edistymisen varaan. Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu ensi sijassa kommunikaatiosta, vuorovaikutuksesta, keskustelusta, miten sitä halutaankin nimittää: kokemusten, näkemysten ja ymmärryksen jakamisesta sekä tähän jakamiseen perustuvasta neuvottelusta ja sopimisesta. Jakaminen on valoisamman tulevaisuuden kannalta avainasemassa.

*

Kommunikaatiolla tarkoitan kaikkea sitä kanssakäymistä, jossa merkityksiä vaihdetaan ja rakennetaan ti-livelvollisten yksilöiden kesken. Tässä ei ole yhtään mitään uutta. Sivilisaatio on aina rakentunut kommunikaation varassa. Mutta kommunikaation merkitys ja voima on nyt muuttunut. Ongelma on, että kommunikaatiota ajatellaan yhä edelleen jonkinlaisena muun

elämän tukitoimintona, jonka avulla välitetään tietoa ja kannanottoja lähettäjältä vastaanottajalle. Ensin on varsinainen toiminta ja tekeminen, ja kommunikaatio on sen välittäjä muulle maailmalle. Ensin tehdään jostain ja sitten mennään viestintähuoneeseen viestimään siitä. Tai ehkä päätetään olla viestimättä.

*

Tämä perinteinen käsitys kommunikaatiosta ei enää riitä eikä kannaa. Olennainen historiallinen siirtymä on se, että kommunikaatio on *itsessään* elämän ydin-toiminta, joka sisältää ja määrittää todellisuutemme ja antaa kaikelle tekemisellemme ja tekemättä jättämisellemme merkityksen.

Tähän ajatukseen liittyy olennaisesti filosofi Ludwig Wittgensteinin perusväittävä: yksityinen kieli ei ole mahdollinen, eikä myöskään yksityinen tieto. Kieli ja tieto syntyvät vasta kommunikaatiossa ja kokemusten jakamisessa. Kieli ja tieto ovat yhteisiä. Ne ovat meidän kieltämme ja meidän tietoamme. Minun yksityinen kieleni on yksinpuhelua ja minun yksityinen tietoni on uskoa tai luuloa. Yksityinen kieli ei ole kieltä eikä yksityinen tieto tietoa.

*

Miten tästä kaikesta selvittäään?

Viime vuosien jatkuvat kriisit ovat syösseet meidät uuteen epävarmuuden aikaan. Ilmastonmuutos, pandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan ovat saaneet tulevaisuuden näyttämään arvaamattomalta ja hallitsemattomalta. Tällä kaikella on ollut niin poliittisia kuin psykologisiakin seurauksia.

Ihmiskunnan tulevaisuutta ei voida enää laskea myöskään tiedon ja teknologian jatkuvan edistymisen varaan.

Kuinka selvitä tästä kaikesta ja säilyttää myönteinen asenne ja toivo paremmasta tulevaisuudesta?

”Kysymyksenasetteluni lähtee liikkeelle oman mielenrauhani järkkymisestä tässä levottomassa maailmassa...”

Yritän luonnostella senkaltaista maailmankäsitystä, josta olisi jotakin hyötyä huojennettaessa arkielämän ahdistuksia ja lohduttomuuden ja toivottomuuden tuntemuksia ja jossa optimismia voisi pitää perustellumpana asenteena kuin pessimismiiä.

Ihminen oppii ja tulee vähitellen viisaammaksi. Sivilisaatio voittaa.”

Pekka Sauri on poliitikko, Vihreiden perustajajäseniä, rakastettu radiopersoona, pilapiirtäjä, psykologi ja psykologian tieto-opillisista perusteista Lontoossa väitellyt tohtori. Hän on aiemmin julkaissut tietokirjoja, mm. *Onnen harha*, sekä romaanin *Parempaa kuin seksi*.

ISBN 978-952-375-920-6

9 789523 759206 >

17.3

Kannen kuva: Damien Hayes

Kansi: Tilla Larkiala/

Taittopalvelu Yliveto Oy

www.minervakustannus.fi

minerva

MIX
Paperi | Tukee
vastuullista metsänhoitoa
FSC® C021394